

Szolgalatunk.

Lelkészerztekezleten tartott írásmagyarázat.

II. Kor. 5, 20—6, 1.

Hivatalának alapját az apostol Istenbe helyezi. Aki reábizta a békéltetésnek igéjét. Szó szerint: „és bennünk elhelyezte, vagy közöttünk megalapította, a békéltetésnek, vagy kiengesztelésnek igéjét“ (19. v.). A békéltetés igéje adja meg a békéltetés szolgálatát (18. v.). Eszerint hivatalunk Istennek egy objektív és egy szubjektív cselekvésére épül: Isten megbékéltetést, kiengesztelést szerzett a Jézus Krisztus által s ezt a megbékéltetést foglalja bele az igébe; az ígét pedig reábizza szolgálóra, akiknek feladata az íge körül van. A kiengesztelés a Jézus Krisztus áldozati halálával vitetett tökéletességre, de a kiengesztelő áldozatnak szolgálata, hanem a kiengesztelésnek igéje bizatott reánk. Nyilvánvaló, hogy a keresztyénségben az egyházi szolgálatnak ez a kétféle jellege két nagy egyházi típusban nyervén kifejezést, különösen súlyt kell helyeznünk arra, amit Pál apostol, az egyháznak nagy tanítója mond. Az elmélkedésem alapjául választott ígék az őket közvetlenül megelőző négy versből folynak, mint következmény, amit mutat a 20-ik versben a „tehát“ szóeska.

Ha mármost közelebről vizsgáljuk az alapul vett három verset, akkor mindenekelőtt a magyar fordításra megjegyzem, hogy a 21. versben a magyarban kétszer fordul elő a „kérni“ íge, de a görögben két szót találunk. Először parakaleo, másodsor deomai íge van a görögben és a kettő között nagy különbség van. Az első a tekintéllyel felruházott kérés, intés; a második a könyörgőnek rimánkodása és esedezése. Érdekes továbbá, hogy a „követségben járást“ a görögben az a szó fejezi ki, amelyből eredt a német Priester szó, a francia prêtre és az angol priest, s amely szónak eredeti értelmét kiforgatva, a hierarchia vele jelöli meg az igehirdetés szolgálatának téves, áldozári, „papi“ jellegét. Ez a szó presbeuo, amelynek töve ho presbus, az öreg, a követ. Látjuk, hogy sem az alapjelentésben, sem az apostol által használt jelentésben ennek a szónak az áldozathoz semmi köze nincs. Aminthogy az apostolnak egész lelkivilágától távol áll annak gondolata, hogy ő vagy bárki az egyházban (mert hiszen többes első személyben beszél) áldozatokat mutat be Istennek.

De ezen hosszadalmas és aprólékos, azonban talán mégsem felesleges bevezetés után térjünk át alapigénkre. Ebben az

apostol az ige szolgálatának háromféle tulajdonságáról beszél. És pedig szól ennek a szolgálatnak méltóságáról: „Krisztusért járván tehát követségben, mintha Isten kérne miáltalunk“; szól ennek a szolgálatnak alázatosságáról: „Krisztusért kérünk“; és szól a szolgálatnak testvériességéről: „mint együttmunkálkodók intünk.“ Vizsgáljuk meg szolgálatunkat ebben a három vonatkozásban.

Az apostol szolgálatát követségnek tekinti. Textusunk szerint nem a Krisztusnak, hanem Istennek követe. Istennek követe a Krisztus ügyében, s a Krisztus helyett. A Krisztus ügyében: az Istennek követe a világban, az emberek között, Krisztusnak tesz szolgálatot, Krisztus munkáját segíti elő, Krisztusnak toboroz híveket. A követ személye háttérbe szorul, önmagát megüresíti és teljesen töltekezik azzal az üggyel, amelynek képviselővel megbízott. Ha önmagát állítaná előtérbe, ha önmagának keresne dicsőséget, akkor épen azt a méltóságát veszítené el, amely őt, mint megbízójának képviselőjét illeti meg. Nagy az ige szolgájának méltósága, mert Isten megbízásából jár el, mert Krisztusnak ügyét képviseli a világban, mert úgy beszél, mintha Isten beszélne. Erről a méltóságról nem szabad megfeledkeznünk. Ennek a méltóságnak kifejezésére nem elegendő a dekorum szó. Ez a méltóság Istennek ama megdöbbentő parancsára emlékeztet: szentek legyetek, mert én szent vagyok! Emlékeztet Péter apostol szavaira: ti pedig választott nemzetség, királyi papság, szent nemzet vagytok. Igen! szolgálatunknak szent jellege van, és a szolgálatnak megfelelően megszenteltnek kell lennie a szolgának is. Mennyi bűnbánatnak, töredelemnek kell lenni az igehirdető szívében, ha meggondolja szolgálatának nagy méltóságát és szentségét, s amellet átérzi a maga gyarlóságát és bűnös voltát! És mégis, akármennyire átérezzük is méltatlan és érdemellen voltunkat, soha ne feledjük, hogy szolgálatunk szent és nekünk ezen szent szolgálat méltóságával kell dolgoznunk, élnünk a világban. „Aki titeket hallgat, engem hallgat.“ Az igehirdető beszéde Isten beszéde, mert ő Istennek követe. Szolgálatunk méltósága és szentsége függetlenné tesz bennünket az emberektől. Nem vagyunk emberek szolgái. Még abban az értelemben sem, hogy emberek dolgában járunk el. Mi a Krisztus ügyét képviseljük, azt akarjuk előmozdítani, diadalra juttatni a világban. Embereket téríteni, embereket meghódítani a Krisztus ügyének: ez a feladatunk. Ez lebegjen szemünk előtt, ez töltse el egész lelkünket: siettetni azt az időt, amikor minden nyelv vallja, hogy a Jézus Krisztus Úr az Atya Istennek dicsőségére. Szolgálatunknak ez a méltósága és szentsége nem csak függetleníti az emberektől, hanem a Krisztus egyházában és a magunk gyülekezetében is egészen különleges helyzetet, méltóságot ad a lelkésznek, amit nagyon szépen fejez ki a „tisztelendő“ cím. A lelkészt, az igehirdetőt szolgálatának méltósága miatt egészen különleges tisztelet illeti meg, hozzáátve azt is, hogy noblesse oblige.

A másik kiemelkedő vonása szolgálatunknak annak igénytelensége, alázatossága. Már előbb láttuk, hogy a követ teljesen eltekint saját személyétől, megüresíti magát és megbizójának lényével, akaratával töltökezik. Az egy igaz Isten, akinek követségében járunk, a Jézus Krisztusban testté lett. Az inkarnáció misztériuma jelenti számunkra ebben a vonatkozásban Isten szeretetének nagy alázatosságát. És jóllehet Isten még az alázatosság és szolgaság állapotában is teljes volt kegyelemmel és igazsággal és meg tudta mutatni isteni dicsőségét, kétségtelen, hogy a Fiú olyan volt közöttünk, mint aki szolgál; meg lehetett tőle tanulni, hogy szelid és alázatos szívé volt. Azért az igének szolgálója, amikor mint Istennek követe teljes méltósággal int, egyuttal meg is alázódik, esedezik, kér, könyörög, hogy eredményesen végezhesse szolgálatát. És ha az előbb azt mondtuk, hogy saját személyétől eltekintve, mint Isten követe bir méltósággal és szentséggel, most hangsúlyoznunk kell, hogy alázatosságának őszintének kell lennie, szívéből kell fakadnia; szentsége és méltósága nem lehet a festett koporsónak külső dísze, de alázatossága sem lehet taktika, vagy diplomáciai fogás. Napról-napra meg kell lenni szívében úgy a méltóságtudatnak, mint az igaz alázatosságnak, és bizony mindakettő különkülön is nehéz, együtt pedig még nehezebb. Nem tekinteni ragadománynak a méltóságot, amellyel kegyelemből felruháztattunk; s nem használni fel a lealjasodásra való alkalmul az alázatosságot, amelyre köteleztetünk: naponkénti önvizsgálatra, elmélyedésre, elmélkedésre és szent elhatározásokra kötelez.

Méltóságunk az emberek fölé, alázatosságunk az emberek alá rendel bennünket. A harmadik vonása szolgálatunknak a testvéri közösség, a testvériség: együttműködő szolgáló vagyunk. A Krisztusnak teste: az egyház, egy test. Jézus egyszer így szólt: nem nevezlek titeket többé szolgálóknak, hanem barátainak nevezlek titeket. Attól tartok, hogy ez a baráti viszony a Krisztus egyházában még kiépítésre szorul. Hallunk a pásztorról és a nyájáról, az igehirdetőről és az ige hallgatóiról, de nem sokszor hallunk arról a barátságról, amelynek meg kell lenni Krisztus egyházában és gyülekezeteiben. Barátság a pásztor és a nyáj, az igehirdető és a hallgatók között. Van egy kifejezésünk, amely gondolkodóba ejthet bennünket. Az a kifejezés, amely szerint a lelkész „az intelligenciához számít” Különösen faluhelyen járja ez a kifejezés. Iparkodjunk, hogy ne az intelligenciához, hanem a Krisztus gyülekezetéhez számítassunk.

Láttuk szolgálatunknak három kiemelkedő vonását: a méltóságot, az alázatosságot és a barátiasságot. Bengel azt mondja Gnomon-jában: In omnes ejusmodi formas non nisi sanctus evangélii minister vertere se potest, mindezekbe az evangéliomnak csak olyan szolgálója öltözködhetik, aki szent. Törekedjünk tehát a szentségre.

Németh Károly
esperes-lelkész.

Előfohászok.

Luk. 16, 19—31.

Vigasztald a szegényt, hogy tűrjön, reméljen,
Intsd a gazdagot, hogy hatalmadtól féljen
Szegénység, gazdagság mind javunkra váljon,
Bármikor int szavad: add készen találjon!

Luk. 14, 16—24.

Hívó szódat, Uram, készséggel kövessem,
Világ hiúságát kerüljem, megvessem,
Ragyogjon előttem szent fiad példája,
Várjon rám egykoron az üdv koronája!

Luk. 15, 1—10.

Jó pásztorom Jézus, add hű juhod legyenek,
Te légy a vezérem, Te utánad menjek,
Igéed kenyerével add megelégedjem,
Veled örülhessek egykoron a mennyben!

Luk. 6, 36—42.

Bevalljuk, hogy köztünk igaz ember nincsen,
Irgalmad, jó Atyánk, megtérésre intsen,
Kárhóztatás követ senkire ne vessük,
Kegyelmedet egykor add hogy elnyerhessük!

Luk. 5, 1—11.

Ha nemes munkánkra áldásodat adod,
El ne feledjük a hála áldozatot,
Ha munkánknak földi jutalma elmarad,
Biztass: a hű küzdő ott gazdagon arat!

Szentantalfai Nagy Lajos.

Az Isten léte.

Mutatvány abból a beszédsorozatból, amellyel a salgótarjáni, szabadtextusos egész évi igehirdetés az egész evangélikus dogmatikát ismerteti.

Szenháromság után I. vasárnap.

Lukács 16, 22—24.

1. Mikor már egészen későn volt, akkor győződött meg arról a most felolvasott példázatbeli gazdag, hogy mégis csak van Isten. Amikor már se rajta, se sorsán nem lehetett segíteni ott a földöntúl kínos gyötrelmei közepette.

Pedig az ő lelkében is... nem egyszer ébredt a titkos hang, mely a földöntúl hatalmas Uráról beszélt sejtelmesen, kezét imára, térdét a porba le, fejét Előtte meghajtani kényszerítgetvén. De nem ért rá, hallgatni e szóra. Annál kevésbé is, mert az ő világa számára teljesen idegenül hangzó szó volt ez, csak zavarta a mindennap vidám lakomái, dalos pajtásai, csengő poharai közben. Ugyan mit is izgatta volna őt e hang, és az aki ezt ébresztette benne, amikor számára a vagyon, a pénz, a jólét, az élv, boldogság, kacagás mindennap oly friss forrása oly búján csergedezett! Mért is törödnék az Istennel? Hisz ha akarná is látni, akkor se tudná megtalálni! Helyette ugyanis csak legfeljebb azokat találná, amik eltakarják őt, a nagy természet, a történelem vad és nagy csatái, az élet tarka hullámzása, az emberiség jajja és dala... Még ha keresné is, legfeljebb ezeket találná Isten helyett! Arra természetesen nem is gondolt, hogy mindez, amint eltakarja, épúgy ki is jelenti Őt! S mire meg rájött erre, akkor már késő, jaj késő volt minden! Akkor már ott a gyötrő lángok között bizony egészen késő volt már minden.

Neki, a példázatbeli gazdagnak késő volt már akkor minden! Nektek még, Testvérek, kik ma is hallgathatjátok az Evangélium hirdetését, nektek még nem késő. Hogy az ő sorsát elkerüljétek, azért hívlak meg titeket azoknak a gondolatoknak az evangéliumi mélységeibe, amelyekkel az emberiség legjobb-jai igyekeztek közelébe férközni annak a nagy kérdésnek, hogy van-e hát Isten, van-e Úr a felhők felett s tudhatunk-e egyáltalán valamit Róla, megismerhetünk-e valamit Belőle? Egy kissé talán fárasztó, talán unalmas is lesz ez irányú mai lelki elmélyedésünk, de csak azoknak, kiket sohase érdekelt igazán komolyan az a kérdés, hogy van-e valóban Isten?

Sokan azt mondják, hogy kár is ezzel foglalkozni, kár e kérdéssel az időt tölteni. Mert vagy elhiszük, hogy van, vagy nem. Aki elhiszi, azt e hitétől úgy se lehet eltántorítani. Aki meg nem hiszi el, annak meg úgyse lehet bebizonyítani (Kant). Ebben van is sok igazság. De nézzétek Testvérek, aki hisz az Istenben, annak nem árt, ha elmondhatja, hogy „Tudom, kibem hittem,” — aki meg nem hisz Benne, annak is igyis úgyis számolni kell egyszer Ővele, vagy ez életben, vagy az élet után,

hát inkább most tegye, mint akkor, amikor már minden késő lesz számára is.

Az egyik tudós azt mondja egyik írásában: Átkutattam a csillagvilág egész mindenségét. De benne az Isten trónusára sehol nem találtam. A másik meg azt kérdi, ha van, hát mért nem írta be nevét csillagbetűkkel az égboltozatra, hogy higyük benne?! A 14. zsoltárban meg azt olvassuk, hogy: azt mondja a bolond az ő szívében, hogy nincsen Isten! — Ezt mondja. — Igen ám, de ha mondja, akkor már, ha tagadja is, de tud róla valamit. Mert ez a gondolat benne van a lelkében. Mint a legnagyobb valami, ami egyáltalán gondolható. Mért tagadja hát a bolond, ha egyszer tud róla, kérdi Anselmus híres okoskodásában. Igen, benne van az Isten fogalma minden e világra született embernek a lelkében, — így állapítja meg ezt Cartesius is. A legtökéletesebb fogalom, amelyben minden befoglaltatik, mint a legnagyobb valami lakja a lelkünket, amelyben minden befoglaltatik. Ha minden befoglaltatik, akkor e „minden“ során ott van a Lét is! Igen a létezés is, amely csak egyike a tökéletességeknek! Ha pedig ez benne van a fogalmában, akkor nem marad más hátra, minthogy Isten létezik — állapítja meg Leibnitz is. Ezt a megállapítást Mendelssohn azzal egészíti ki, hogy nincs is tulajdonképen semmi ok arra, hogy e legtökéletesebb fogalomban foglalt Isten ne létezzék, erre pedig nem lévén ok, az következik, hogy igenis van Isten, mint mindentől teljesen független és létében igazán semmitől sem korlátolt valóság. Kant ugyan minderre azt mondotta, hogy ez bizony semmit sem bizonyít tulajdonképen, mert hogy valamiről fogalmunk van, abból nem következik, hogy annak a fogalomnak a tartalma létezik is, s így csak a gyakorlati ész egyik követelménye alapján állíthatjuk, hogy van Isten. Erre azonban Hegel azt állapítja meg, hogy minden bennünk rejlő és meglévő fogalomnak az az alaptulajdonsága, hogy létezésbe megy át s így nemcsak a mi elménkben, hanem a valóságban is meg van az az Isten, akiről a bolond nem szűnik meg állítani azt, hogy nincsen.

De ne feledjük el, hogy nemcsak a bennünk levő istenfogalom, hanem az egész világnak a léte is azt hirdeti, hogy van Valaki, akitől e világ is származik, aki őt is teremtette. Erre már a legrégebb idők bölcselői is rájöttek. Ki irányítja a nagy természetéletének ezernyi változását, ki rakta rá az emberi csontokra a húsruhát, beágyazván abba az idegeket, a véredényeket, s ki tartja fen az emberi test életének azt a szép összhangját, ami nélkül nem is élhetnénk, amit egészségnek nevezünk! Ki tanítja a madarat fészket rakni, a méhet mézet gyűjteni, a magot csírázni, a virágot pompázni, a csillagokat kimért pályájukon futni, ha „nem az a Végső Hatalom“, kinek egy pillantásától függ a kezdet és a vég? Hát a vadember őserdei magányából, remegéssel teli életének világából ki vezérelte, a rádióhallgatások csendjébe ki vezette az embert, ha nem ő,

aki minden bűne, gonoszsága mellett sem hagyta sorsára a teremtés rontásfogta koronáját? Ki ad minden évben elegendő esőt, ki veszi el és tartja távol az éveken át tartó gyilkos szárazságot, amelyből csak egy három-négy éves ciklus is mindennek a halálát jelenthetné e földön, ami életnek hívható. Platontól kezdve Melanchtonon át egész máig, bizony sok embert kényszerít térdre ezeknek a meggondolása Isten előtt ma is! Nem írta be nevét az égre, se a nagy természetbe — mint az egyik már említett tudós kívánta — tényleg nem írta be az Uristen. De csak azokkal a betűkkel nem, amelyeket mi használunk. Az O betűi mások. A harmatgyöngytől kezdve a kiégett napokig, a szívdobogástól a világhatásztrófáig minden, de minden egy-egy betű, amivel beírta nevét a nagy mindenségbe. Igaz ezek olyan betűk, hogy az ezekben való olvasást külön kell megtanulni. S csak az tanulja meg, ki esetleg az egyetemek katedrájáról is le tud szállani a hit ábécés padjaiba.

Bizony nem csak az értelem mélyén szunnyadó és ott ébredő istenfogalom, hanem a nagytermészet minden jelensége, történése is őt hirdeti minden mozzanatával nekünk. Az Ő megismerése iránt is fogékony embereknek. Akik az anyagi, fizikai természet világából kinövéünk és belenövéünk annak a titokzatos világnak régióiba, amit emberi szavaink az erkölcs, az igaz, a szép, a jó világának neveznek. Az e világból kapott titokzatos iránytű, a lelkiismeret azonban minden eddiginél hatalmasabban és nagyobb erővel hirdeti nekünk az Istent. Amikor már e földön jutalmaz, büntet, megnyugtat, vagy a belső békételenségek lázongó furiáit zudítja ránk, akkor minden egyes esetben az Isten szavának halk bár, de legyőzhetetlen hangú mását, visszhangját érezzük magunkban megnyilatkozni. Egy nagy, a természetnél nagyobb és hatalmasabb világrend, az erkölcsi világrend polgárává tesz bennünket, amelynek a küszöbéről már biztatón zeng felénk a lélek álmainak legszebbikéről szóló dal: a kiegyenlítésről, a földi szenvedés, boldogságromlás, hitványságos bajok világa felett elterülő és szétáradó nagy kiegyenlítés megvalósulásáról, amint azt még Kant is hirdette a különféle vallásokkal egyetértőleg. — Ez a lelkiismeret minden szép álmával, egyetlen emberkebelből sem hiányzó általánosságával volt az a hatalmas embersorsot formáló tényező, mely vallásnak, kulturának, művelődésnek és minden szellemi fejlődésnek a fő megteremtője és mozgatója volt. Minden időközön át bizony még ma is! Ezen keresztül érvényesül az Istenhez vezetése a legközvetlenebbül úgy az őseMBER, mint a legkulturáltabb modern ember életében. Mindenki tud róla, — csak a bolond mondja az ő szívében, hogy nincsen Isten.

Hát te mit mondasz Róla szívedben, Testvér?! — Most talán csak elmondod itt e templomban, hogy hát mégis csak van. De elmondod-e ezt a mindennapi életedben is? Megérezted az Ő keze nyomát eddigi életedben? Vajjon meg tudtad-e tapasztalni az Ő feléd is sugárzó szent szeretetét? Mint őrszi titkos

és megmagyarázhatatlan módon tengernyi betegségcsírák közepette egészséged. Mint engedi rád a bajok, betegségek keresztjét. Mint táplál, ruház s tart el mindnyájunkat, kiknek ajkiról még az élet mosolygása szálldos el. Meg tudod-e érezni, mint virraszt égi szeme feletted is, és vezetget ki a legnagyobb megpróbáltatások közepette is a legsúlyosabb helyzetből is egyes embert úgy, mint egész nemzeteket? — Azokat, kikre Neki még szüksége van e földön e világban való örök céljainak a megvalósításához! Akár imádjuk, akár tagadjuk Őt. Ezen a magyarnak maradt darab földön is! Amelynek négyötödére azért engedte ráborulni a halotti leplet, hogy az összetört magyar szívek, bús bánatok kisajtolta magyar könnyeken át megtisztult szemekkel tudjunk túl a felhőkre nézni s meglátni végre Őt...

2. Míg nem késő! Nekünk még nem késő meglátni és megtalálni őt. Még mindig nem késő... a trianoni ránkzúdult minden kínja közepette sem... nem késő! A példázatbeli gazdag számára már nem volt többé segítség. — Áldd Istenünket, ezerszer áldd, oh Testvér, hogy a mi számunkra meg lesz! A nemzet életének attól a pillanatától kezdve, amelyben a nemzet sorsának alakítására befolyással bíró tényezők ajkán és helyén elhal az istentagadás!

Dr. Csengődy Lajos
salgótarjáni lelkész.

A hívó szó.

Szentháromság utáni 2. vasárnapra.

Luk. 14, 16—24.

Szeretett Testvéreim az Urban! Az Isten világkormányzásának és gondviselésének egyik legnagyobb ténye Izrael népének kiválasztása. Kiválasztotta Isten Izrael népét a többiek közül, hogy általa előkészítse a bűnbesúlyedt emberiséget ama kegyelmi ajándék befogadására, amelyet a Jézus Krisztusban nyertünk és ez a mi üdvösségünk. Izrael történeti hivatása éppen abban állott, hogy a maga fejlett vallásával fogékonyra tegye az emberi lelkeket a legmagasabb vallási igazságok befogadására, de tragikuma ott kezdődött, amidőn maga visszatúsította a legdrágább isteni ajándékot és amidőn a legboldogabb vallási igazságok hirdetőjét hitetlenséggel és gyűlölettel fogadta.

Az imént felolvasott példázat első sorban ezt a nagy, de egyben szomorú történeti tényről tárja elénk. A vendéglátó házigazda maga Isten, aki elkészítette az emberiség számára a nagy vacsorát, az üdvösséget és az örökéletet. Elkészítette pedig először azok számára, akik Hozzá legközelebb állottak, t. i. Izrael fiainak. De amikor látta az Úr választottainak közönyét és visszautasító magatartását, elhívott mindenkit, akivel a nagy vacsora hirdetői találkoztak.

Elhívta Isten az egész emberiséget az üdvösség nagy vacsorájára, egyszülött fia, a Jézus Krisztus által. És ez a hívás hangzik ma is, de korunkban is nagy azoknak a száma, akik közönnnyel és megvetéssel utasítják vissza a meghívást. Sőt be kell vallanunk, hogy napjainkban nagyon is sokan vannak, akik nem követik Istennek az üdvösségre hívó szózatát, mert teljesen az anyagnak és a mammonnak a szolgálatába szegődtek és mert hihetetlen mértékben erőt vett a lelkeken a hitetlenség és szeretetlenség.

Sz. T. Isten bennünket is hív Jézus által, hogy megizleljük a kegyelmi ajándékot. Számunkra is nyitva áll a nagy vacsora ajtaja. De ugyanakkor hív a világ is fölkinálva tetszetős javait és csábos gyönyöreit, amelyek azonban romlást és vészt rejtenek magukban. Meg kell azért komolyan fontolnunk a választás előtt, hogy mely hívószót kövessük: a világét-e, vagy Istenét, aki Krisztus által szól hozzánk. Hol akarjátok, hogy a ti szívetek legyen, mert ahol a ti szívetek, ott a ti kincsetek?!

Kérlek azért Sz. T. az Urban: Figyelj a hívó szóra!

1. Ha a világ hív, maradj
2. Ha a Krisztus hív, kövesd!

I.

Ha a világ hív, maradj!

Amikor most a világról szólok, rajta mindig azokat a kísértéseket értem, amelyek az embert törbe csalják. A legerősebb kísértések egyike a vagyon. Az evangéliumbeli meghívottakat is a szántóföld és az öt iga ökör tartotta vissza a lelki vacsorától. A világ szavára nem maradtak vesztég, hanem migindultak a csalóka fény után és megvetették a Krisztust.

Ma is eljön a világ hívó szavával és úgy látszik, hogy kísértése sohasem volt olyan általános, mint napjainkban. Az anyagnak és pénznek a szeretete ma annyira betöltötte az emberek lelkét, hogy ezeken kívül más nem is létezik számukra. És ez a jelenség megvan a szegények körében ép úgy, mint a gazdagok között. A mai megpróbáló időkben a szegény ember többnyire abban a gyötrő tudatban végzi mindennapi munkáját, hogy minden erőfeszítése mellett sem képes sorvadó gyermekeinek éhségét csillapítani. A csüggedésnek ezen óráiban jön el hozzá a világ kísértésével, hogy megnyerje a maga számára, így szólva: Ne higgy! Dobd el magadtól a vallás állítólagos igazságait és jer, majd megmutatom néked, hogy miként lehet munka nélkül, könnyűszerrel vagyonhoz, pénzhez jutni. S hogy hányan engednek e felhívásnak és mily szomorú következményekkel jár, világosan mutatják a bűnügyi statisztika kimutatásai.

Ha azért hozzád közelednék a kísértő a megpróbálásnak, a nélkülözésnek idején, utasítsd vissza az Úr szavaival: Távozz tőlem sátán, mert meg vagyon írva, nemcsak kenyérrel él az ember, hanem Isten minden igéjével. És ne feledd, ahol legna-

gyobb a szükség, ott legközelebb a segítség Isten részéről, ha bizol Őbenne.

Eljön a világ a gazdagokhoz is és csábos örömmel elkábítja őket. „Ne törődj másokkal, egyél, igyál, üritsd ki fenéig a gyönyörök poharát“, így szól a világ, a kísértő a gazdagokhoz. A gazdagok pedig követik s mint egykoron Róma haldokló korában, úgy korunkban is a pénznek és az élvezeteknek élnek. A mammon bálványa és a gyönyörök kelyhe körül ma olyan fékevesztett és esztelen táncot járnak, amely táncba egymásután szédülnek és pusztulnak bele e világ fiai. Arról a benső összeomlásról, meghasonlásról, amely a lelkekben végbemegy az anyag és pénz kizárólagos szeretete és szolgálása következtében, eleget tudunk az önvallomások és az irodalom révén, de legklasszikusabb módon a bibliai gazdag példája mutatja meg, hogy mily pokoli gyötrelmek a következményei a pénz szeretetének, az élvezetek hajhászásának és az ezekkel járó szívtelenségeknek.

Nézzük azután a közélet embereit, amikor a világ hívására hallgatnak. Főládoznak becsületet, meggyőződést a hatalom elnyerése vagy megtartása érdekében; ártatlanokat és gyöngéket tipornak el, hogy önző céljaikat elérjék. Az önzés, a hatalmi vágy és a dicsőség csalóka fénye vakítja el még a legjobbakat is, ezek a világi hívások hallgattatják el rendszerint a magasabb égi hangokat az emberi kebelben és válnak kimondhatatlan szenvedések és égbekiáltó igazságtalanságok okozóivá.

A világ hív végül álokoskodásával, hamis bölcsességével, de utasítsátok nyomban vissza, mert mindezek csak az alsó, nemtelen indulatok és az átkos szenvedélyek fölkorbácsolását célozzák és munkálják. Figyelmezzetek azért a szóra: ha a világ hív, ne mozdulj, mert bár gyönyört gyönyörré ígér, végül mégis a kétségbeesés, a bűn, az árulás és így a pusztulás, a halál karjába taszít.

II.

De ha a Krisztus hív, kövesd!

Izrael népe nem fogadta el a meghívást a nagy lelkivacsorára, ellenkezőleg a világ szavát követte és ime ma a világ minden tájára szétszórva, hontalanul és üldöztetve továbbra is a mammonnak és élvezeteknek szolgál.

Ellenben nézzetek a tanítványokat és utánuk a hithősöknek, általában a Krisztusban hívők hosszú sorát, mily boldogan követték a hívószózatot, amely az üdvösség ajtaját nyitotta meg előttük. S bár oly sokat szenvedtek e világ fiaitól, mégis boldogok voltak, mert olyan kincs birtokába jutottak, amelyet e világ sem megadni, sem elvenni nem képes. Ez a kincs pedig az Istennel való békeség; az a benső lelki harmónia, amely fölötte áll a világ lenyüggő dolgainak és már itt a földön olyan élet részeseivé tesz, amelyet örökéletnek nevezünk.

Krisztus hívó szava hozzátok is hangzik Sz. T.! S vajon mi más lenne választotok, mint Péter apostolé: Uram, hova

mennénk más hová, hiszen örökéletnek beszéde van Tenálad. Kövessétek hát Krisztust és meg ne rettenjétek, ha göröngyös lesz az út és rózsák helyett csak tövisekre akadtok, mert keskeny az az út és szoros az a kapu, amely az örökéletre vezet.

Kövessétek Krisztust, ha szegénységben kell eltöltenetek napjaitokat, mert ezzel csak próbára tesz az Úr, hogy a számadás napján elmondhassa rólatok: „Jól vagyon jó és hív szolgám, kevesen voltak hív, sokra bizlak ezután, menj be a te Uradnak örömébe.“ Kövessétek Krisztust ti sirók és szenvedők, akik reményeitekben csalódtatok, akiknek könnyhullatás éjjel és nappal kenyerük, ott áll Ő mellettetek és áldott kezével törli le könnyeiteket, örömmre fordítja a ti bánatotokat, hogy beteljesedjék az Irás szava: estve siralom vagyon, de reggel öröm.

De ne feledkezzetek meg ti sem Krisztusról, ti, akik jólétben, örömben és boldogságban éltek. Mert mindezeket a Krisztusban való hit és élet szenteli meg és adja meg igazi jelentőségét. Ha láttok szenvedőket és nélkülözőket, szánjátok meg őket és segítsetek rajtuk. S ha Isten áldozatra hív, el ne rejtőztek.

Ti néktek pedig, kik emberek sorsát vagytok hivatva irányítani, legyen mesteretek Krisztus. A hűség, az igazságosság és szeretet legyen a ti legszebb erényetek, mert ha ez hiányozni fog lelketekből, hazánk és egyházunk, evangélikus Sionunk forog veszélyben.

És végül hallgassatok mindnyájan Krisztus bölcseségére, amely Istentől vagyon és üdvösséget hoz. Forduljatok el a világ bölcseségétől, amely a sátántól származik és oly sok lelket taszít a pusztulás, a halál karjába.

Ahol látjátok, hogy az embert teszik meg mindenhatóvá, ahol az észet helyezik a hitnek helyébe és ahol az érzékiség bálványá körül táncolnak, onnan forduljatok el, mert ott a sátánnak a lakomája van, ott a halál és kárhozat ajtaja meredezik reánk.

De ha Krisztus hív, kövesd, mert ő az üdvösség és örökélet eledelében részesít téged! Ámen.

Korim Kálmán

szarvasi gimn. vallásta nár

Bűnbánatból — mennyei öröm.

Szentháromság után 3. vasárnap.

Az első keresztyének küzdelmes, harcok életében nagy szerepet játszanak az ú. n. katakombák. Az üldözések nehéz esztendeiben, amikor fellángolt ellenük a gyűlölet, és bújdosó sereggé lett a Krisztus népe, azokban a véres, könnyes időkben, amikor a föld felett mindenütt ellenséges fegyver támadt reájuk,

az első keresztyének a föld alatt gyülekeztek össze lelket erősítő imádság-mondásra. A föld alatt... a katakombákban... a régi világ hamvakat őrző temetőiben... sziklába vágott barlangokban... és ott, abban a kísérteties, temetői csendben, halvány mécsesek gyér világánál hangzott fel énekük, suttogott imádságuk, míg a lelkük megtelt csodálatos békességgel, szent nyugalommal.

És vajjon mi adhatott ezeknek a megtagadott, panasz nélkül szenvedő keresztyéneknek édes vigasztalást, mely felderítette könnyes arcukat? Melyik ige adhatott nekik erőt, mely mozdíthatatlanná tette őket? Mi volt a reménységük, mely biztatólag szólt akkor is, ha emberi szemük előtt már minden veszve látszott?

Az üldözött elődök vigasztalását, örömét, győzelmes erejét, megtartó reménységét abban az egyszerű képben látom kiábrázolva, mely egy pásztorbotot szorongató embert ábrázol, amint hazafelé tart a megtalált báránnyal... Ezt a jelenetet belekarcolták minden katakomba szikla-falába... sehonnét sem hiányzik... az első keresztyéneknek ez volt a legkedvesebb, a legtöbbet mondó képe, amelyre csak feltekintettek és máris készek voltak nemcsak a szenvedésre, de a martiromságra is... Örven-dező pásztor... vállain a megtalált báránnyal!...

Ezt a régi képet tárja elibénk a mai vasárnap szent leckéje is, amelyet feljegyezve találunk

Lukács ev. 15.1—7.

Régi kegyes atyák a Biblia aranylapjának nevezték ezt a fejezetet. És nem hiába maradt fenn mind a mai napig az a találó megjegyzés, hogy ha az egész Újtestamentum elpusztult volna és a pusztulásból csak ezt az egyetlen fejezetet sikerült volna megmenteni, a Bibliának ez az egyetlen lapja akkor is többet érne és többet mondana az embermillióknak, mint a legnagyobb gondolkodóknak halomra rakott könyvei!... Csodálatosan összesűrítve benne van ezekben a rövid versekben mindaz, amit az Isten tett a világ fundámentumának felvettése óta az elveszett és elbukott emberért. Minden szóból mondhatatlan szeretet sugárzik felénk... szeretet, amely minket akar körülölelni, megmenteni, hazavinni... tékozló fiaikat, elveszett bárányokat az atyai házba!...

Mert az az elveszett juh a bűnös embert jelenti, engemet, tégedet, akik elbocsáttattunk atyai csókkal, atyai áldással egy rövid földi vándorlásra... A 100 bárány közül csak egy téved el... csak egy nem hallgat a pásztor terelgető szavára... csak egy indul neki a bizonyos veszedelmek pusztaságának... csak egy szakad ki a pásztor vigyázó szeretetéből, a többi megmarad nála, és az az egy elveszett bárány maga az ember! Az Isten teremtett szép világának is minden kincse megmarad teremtő Uránál, enged neki, parancsát örök törvénné teszi, gondviselését alázattal fogadja el. A csillagok ma is rendre keringenek évezredek kimért útjukon; a nap ma is úgy szórja sugárkéveit,

mint a teremtés hajnalán; a vihar végigzúg a földön s láthatatlan szárnyain viszi az élet himporát; a tengerek mélysége ma is összegyűjti a vizeket, hogy megtessék a szárazföld; a hantok alól ma is előtör a leendő buzakalász zöldelő vetése; hideg és meleg, nyár és tél, nappal és éjszaka pontosan változtatják egymást, alázattal hajol meg minden az Isten akarata előtt, parancsára megtelik az erdő madárdallal, a rét ezernyi tarka virággal, összeverődik a felhő termékenyítő májusi esőre, halkan zizeg az érett buzatábla — igen, minden enged az Úrnak, minden megmarad nála, az egész teremtettség felfigyel szavára... csak az ember, ez a koronának szánt ékesség veszett el, csak ez szakadt el a pásztor, az Isten atyai szívéből!... „Mindnyájan elhajlottak, egyetemben haszontalanokká lettek, nincs aki jót cselekedjék, nincsen csak egy is!“ (Róm. 1. 3. 12.)

És amikor az Isten ezt látta, amikor a bűnös ember kitántorgott az Éden kapuján, az Úr nem azt mondta közönyös vagy beletörődő hangon: Megelégszem hát az én hűséges csillagtáborommal, elgyönyörködöm a hegyóriások fenséges képében, emberek hangja helyett felszáll majd hozzám a tengerek moraja, imádság helyett majd millió virág édes illata csapódik az égre — oh, megmaradt nekem kezem-munkájának 99.-e, ha az az egy eltévedt, elveszett is, azért Úr maradok én földön és égen... Az Isten nem így gondolkozott! Neki éppen az elveszett, az elszakadt ember volt drága, utána vérzett a szíve, utána szállt a sóhaja... és a 99.-t otthagya a legelő biztos helyén (A kezem között levő kommentár szerint a 4b helyes fordítása ez: „... nem hagyja ott a 99.-t a legelőn“... = biztos helyen, figyelő vigyázásának körében. Tehát nem „a pusztában“, ahol a 99 is veszedelemnek, pusztulásnak lenne kitéve.), hivatkozó szeretettel, kereső hűséggel utána megy az elveszetteknek, megkeresni, megmenteni a bűnös, elszakadt embert!... Oh, micsoda önfeledt, önfeláldozó keresés volt az!... Nézzétek a próféták világától kezdve — a Golgotha keresztségig az Isten embert kereső útját! Nézzétek azt a szent viaskodást, amellyel Isten kereszttől minden akadályon, hogy elérje, megtalálja szeméfényt: az embert! Nézzétek azt az áldozatos szívet, mely vérét hullatva viszi keresztségét a Via dolorosán, hogy ezen az uton végre-valahára megtalálja azt, ami elveszett! Nézzétek, mit oda nem áldozott az Isten azért, hogy végre mi megint „az övéi legyünk, az ő országában ő alatta éljünk, neki szolgáljunk“... mert elbukva is drágábbak vagyunk előtte minden csillagoknál... mert egy az ő öröme: vállalra venni az elveszettet, hazavinni, hogy beteljék a menny az angyalok örömeikével. Elveszett — de megtaláltatott!...

Ami idáig csak elmondtam, mindazt látták azok az első keresztyének a katakombák falára felkarcolt képen. Művész keze nem dolgozott az egyszerű vonásokon, csak egy hívő lélek fáradt, talán megsebzett karja véste bele a sziklába azokat az egyszerű vonalakat, de ha rátekintettek, egyszerre megcsendült

lelkükben a megtartó kegyelem örömuzenete, a megváltás be-
széde. Azután, ha megmozdult lábuk alatt a föld, ha üldözött
vadként menekültek is a pusztaságba, vagy a vértanuság halá-
lába, nem szakadt ki lelkükből az a bizonyosság: megtalált
bárány vagyok, töretlen utakon, sebet-tépő tövissek között is
hazafelé visz a Pásztor. Bűnbánatom szomorú énekére szent
örvendezés visszhangja kél az Isten orcája előtt!...

Miért, hogy a mai ember mindezt nem érzi meg, ha kitarul
előtte a Biblia „aranylapja“?... Miért nem tud a mai keresz-
tyén erőt, vigasztalást, reménységet meríteni az elveszett bárány
példázatából?... Miért hagy minket hidegen az a kép, mely
századokig lelkesített és átvezetett a könnynek, vérnek útján,
a megaláztatások földjén jobb idők hajnalára?... Oh, a vak-
sággal megvert mai ember elveszett, bűnös voltáról nem akar
tudni, pedig az elveszett bárányt kereső Pásztor csak azoknak
öröm, boldogság, akiknek szíve már beleremegett abba a gon-
dolatba, hogy a kárhozat felé siet, ha idejében meg nem ragadja
az Isten mentő keze! Mi pedig tele vagyunk merész önhittség-
gel, veszedelmes elbizakodottsággal, mint „akiknek nincs szük-
ségük megtérésre“... Titokban mi is hálát adunk alázatosságot
tipró farizeusi göggel azért, hogy nem vagyunk olyanok, mint
„egyéb emberek“... A bűnbánatra hívó kiáltást ócska, régi
szólamnak vesszük... Az önelégültség halálos nyugalma tele-
pedik lelkünkre s ma nem kell keresni azokat az embereket,
„akik elhítetik magukkal, hogy ők felettébb igazak“!... Elfe-
lejtjük, hogy vagyunk, gazdagságunk, állásunk, tekintélyünk,
népszerűségünk csak emberek szeme elől fedezheti el halálos
bűneinket, de Isten elől soha! Lelkiismeretünk birói szavát egy-
egy időre elnyomhatjuk, de az örök Biró csalhatatlan ítélete
azért vár reánk! Elfelejtjük, hogy éppen az emberiség legjobbjai
— akiket néha még mi is csaknem „szentekké“ avatunk — tele
voltak a bűntudat szorongó félelmével... Pál apostol felkiált:
„Oh, én nyomorult ember! Kicsoda szabadít meg engemet?“...
(Róm. 1. 7. 24.) Augusztinus vallomást tesz: „Nem ismerjük
magunkat, míg rá nem eszmélünk kárhozott voltunkra!“...
Luthert, ezt az acél-embert, szinte összetörte a lelkére szakadó
kérdés: „Márton! Márton! ha ma vagy holnap szólít az Isten,
vajjon te mit viszesz Istened elé?“...

... „Mit viszesz Istened elé?“... Nézzünk bele mi is ebbe
a tükörbe! Állítsd a kérdés fényébe a tegnapi napot, az elmúlt
esztendődet, vagy akár az egész életedet, és számítsd meg: mi
marad meg a gondolataidból, az érzéseidből, vágyaidból, kíván-
ságaidból, cselekedeteidből, amit szégyenkezés nélkül vihetnél
Istened elé?... Mi marad meg jóból, igazból, nemesből, amit
nem ő adott neked, és mivel mented a gonoszt, ami égeti lel-
kedet?...

... „Mit viszesz Istened elé?“... A pironkodást, a bűn-
bánat könnyecseppjeit, a lelked vádolását, elcsendesedő ajkad
végső sóhaját: „Légy irgalmas nekem bűnösnek!“... Ha ezt

viszed, akkor odafenn örömeinkbe kezdenek az angyalok egy bűnös ember megtérésén, mert „nagyobb öröm van a mennyben egy megtérő bűnösön, hogy nem 99 igaz emberen, akinek nincs szüksége megtérésre“... Ha ezt viszed, akkor feltündöklök minden gyönyörűsége, pótolhatatlan értéke a Biblia „aranylapjának“ teelődted is, ha ezt viszed, akkor téged nem keresett hiába... megtalált... hazavisz... bűnbánatból soha elnem muló menyeyei öröm lesz. Isten megtalálta elveszett gyermekét... megtalált tégedet!... Ámen.

Nagy Miklós
zalaegerszegi lelkész.

A halál útja ...

Szentháromság után 4. vasárnap.

Jel. III. 1, 5, 6.

Ker. Testvéreim! Van egy nagy aranykönyv, fent a csillagó égben. Az élet könyve ev, — ahol számon van tartva minden élő, minden tettével, minden gondolatával.

Néha, mikor a földről egy nagy gonoszságnak, egy sötét bűnnek, egy durva önzésnek sikoltása feljut hozzájuk a csillag uton... olyankor a szomorúság fellege borul egy percre az örök fényre... olyankor a szeretet Atyja eltakarja arcát... olyankor kitörülnek egy-egy nevet az élet könyvéből... olyankor meghalt valaki az Isten számára... meghalt az üdvösség részére.

Ezek a halottak: az örök élet elsiratottjai, a mindenség elveszettjei. Övéké a nagy, szomorú semmi és az örökös feketeség.

Pedig ezek a halottak itt a földön — élnek. Járnak, mozognak, kacagnak... és talán éhesebben, mohóbban mint mások!

Őket nem a részvét könnye, nem a zsolozsmák hangja, nem a koporsó, sem koszoru erdő temette el... mégis-mégis nyomukban nagyon sok az árva... mégis utánuk kínos gyász marad... és mégis halottabbak mint a temetőkert csöndes halottai.

Ezek az élő halottak, a kripta emberek! Akikben nincs hit, nincs szeretet, nincs jószág... akikben csak a bűnözés, a gonosz szándék, a mohó, éhes kapzsiság lárvája mozog... A merre mennek, a sirok nyirkosságát, a felbomlás férgzeit áraszák magukból.

Most ezeknek a birodalmába, ezeknek a temetőjébe akarlak titeket elvezetni! Ahoz a nagy, sötét vízhez, amelynek partján nincs fa, nincs bokor... és mégis láthatatlan lombok süsognak... Amelynek mélyében nincsen semmi élet... és mégis láthatatlan vízi lények paskolják fodrosra a sötét habot!

A semmi élete! A halott élet! Ahol az ürességet táncrekelti és megborzosztatja a békóba vert lelkiismeret! Ijesztő, rémes ez a temető! Benne minden sír, minden kriptá egy-egy ember! Mennyi kincs, mennyi gazdagság, mennyi érték hever itt haszontalanul... És mennyi árvája, mennyi elhagyottja, vigasztalan özvegye, reménytelen koldusa van ennek a temetőnek.

A halottak — akik élnek! Akiket eltemetett a kapzsiság, a közönynek, a könyörtelenségnek koporsójába. Akiket eltemettek az ember nyomorúság szennyos viskóiban az üresen maradt, lelankadt, hiába kérő kezek... Meghaltak, mert nincsenek. Mert van, jaj van nagy, ijesztő nyomorúság, van kínos, tajtékzó éhség, vannak kiáltó, jajgató sebek... és ők nem hallják, nem látják, elkerülik... ahol baj van: ott soha sincsenek... tehát nem élnek! Meghaltak... mert a keserves, megtépázott, vérrel, sárral bemocskolt magyar élet romjain annyi árva, özvegy, oldalba rúgott szegény, leköpött, szenvedő, fetrengő mártír könnyes sóhaja maradt közömbös előttük... Ez a könnyes sóhaj... vér tajtékos sikoltás temette el őket az önzés sírjába... Nem élnek ők... mert ott, ahol az élet hangjai imába törnek fel az ég felé, — a templomokban: az ő helyük üres! És üres a helyük a szeretet templomában is! üres mindenhol, ahol él az Isten élete: a jóság, a munka! a törvény! az erkölcs! A mindent átölelő szeretet! Halottak ők! mert sötét köntösben a feketeség bűnös útját járják... amelynek kanyargó ösvénye elvezet a poklok kapujához... Halottak, mert nevök kitöröltetett az élet könyvéből!

K. T.! Minden gyászban van egy kis fénysugár! Minden szenvedésben van tanulság egy boldogabb jövő számára! És én most úgy érzem, hogy most itt, az élet Istenének templomában temetésen vagyok... Ahol szomorúan, fájó érzéssel, vigasztalanul kell eltemetnem az élő halottakat! Azokat, kik meghaltak Isten országa számára! És amikor arra gondolok, hogy mily végtelen e bús halottak száma, valami borzongó, fekete érzés, valami nagy sötét, pusztulás-madár csapja össze a szárnyait lelkemben... És riadtan, szinte vad sikoltással tör ki belőlem a kín: Nem! nem lehet ilyen az ember! Nem erre a csúf pusztulásra, nem erre a színtelen, könyörtelen *elmúlásra* született! Nem a halál, nem a temetők békéje, ciprusok, szomorú fűzek suttogása, nem a koporsó néma lakója fáj! Nem az a halál fáj, ami a sír kapuján át az Istenhez vezet... a csodás, a csillogó, az örökös fénybe... hanem az a másik, a szomorúbb... az élők, a lelkek halála! Tanuljunk meg itt, az élet Istenének templomában, tanuljunk meg ebből a bús halotti beszédből, — hogy nem a halál választja szét az embereket — hanem a szeretetlenség! Akkor hal meg az ember, amikor megszűnik szeretni! Amikor szívét, lelkét az önzés, az irigység keríti hatalmába! Akkor hal meg az ember, amikor nem akar, nem tud imádkozni! Amikor nem tud örülni az örülőkkel és nem tud sírni a sírókkal... Amikor hiába várja a munka, a közérdek, a kötelesség...

amikor utolsó pislog lelkében a honszeretet... a hűség mécsese... amikor nem tud használni, csak ártani... akkor mikor a nagy köz számára értéktelen lesz... akkor lesz halott! Halott lesz, minden kincsével, minden gazdagságával, minden tehetőségével, minden mosolygó mohó egészségével egyetemben! Mert a koldust vivő egyszerű gyászmenet utolsó aktusa még hátra van a mennyben! Az élet könyvébe beiratik nagy jutalomra a hűséges élet! De akit már itt a földön elsirat, eltemet családja, barátja, egyháza, hazája... ott nem jön más, csak a semmi... borongós, szomorú, fekete tó... a kriptaemberek birodalma!

Akiknek füle van, hallja mit mond a lélek! *Az a neved, hogy élsz és halott vagy!* Igen, tudd meg óh ember, az a neved, hogy élsz és halott vagy, ha nincs szívedben jóság, ha nincs szívedben hit! Járhatsz, kelhatsz, mosolyoghatsz, örülhetsz, élvezhetsz mindent, amit ez a világ nyújt... de halott vagy, homlokodon van az örök semmi bélyege, ha nincsenek jó cselekedeteid, amelyek elkísérjenek a nemes élet útjára, ha nincsen hited, ami odakössön, odaszegezzen az isteni erkölcs sziklaalapjához!

Halld meg, amit mond a Lélek! Amit itt most az áhítat óráján füledbe súg! Te elmúlás, hervadás földi vándora, az örök Isten orcája előtt füledbe zúg a Lélek szava: „Az a neved, hogy élsz, de halott vagy, ha nincs szívedben igazság... ha nincs szívedben hűség! Ugy-e, félsz a koporsótól? Félsz az utolsó órák nehéz szemrehányásától? Életörömeidben félenken pislogsz mindig a vén kaszás árnyára... De a százszor szomorúbb, százszor hervadtabb, sárgább, hidegebb halott leszel, ha szívedből kivész az igazságérzet, ha hűtlen leszel a jósághoz, az erkölcshöz, az erény útjához! Ó mert akkor a koporsó éjszakája helyett a bánat, a zavar, a félelem, a gyötrődő lelkiismeretfurdalás lidércnyomásos éjszakája veszi körül lelkedet... és a föld göröngyei helyett már életedben elborítanak a szégyenek, a pirulások, a megvetésnek szemét rakásai, amit megbántott emberek, meg rugott szenvedések könnyei, elhagyott igazságok, eldobott eszmék vádoló karjai szórnak életedre!

Az a neved, hogy élsz... és halott vagy, borzadást keltő halott, ha nincs, ha nem él lelkedben az evangéliom szelleme! Ha elhagyod hitedet, megtagadod egyházadat, ha tévelgő tanok bamba útjára indulsz! Halott leszel... Mert Isten eltakarja arcát előtted... s a komoly, ezüst szakállú vének, kitörölnek az élet könyvéből... Igen, akkor, ha megszólal az istentiszteletre hívó harang csengő tiszta hangja... ez a temetési harangozás! temetésre harangozás! Az a harang temeti az élő halottakat! az irigy, a durva, az igaztalan, az erénytelen, a hittagadó, a hűtlen halott lelkeket... akik meghaltak az Isten országa számára!

Igen, mindig, de mindig figyelmeztessen erre a templomba hívó harang! És összegyűlve, Isten színe előtt buzgó imában, az ige hallgatásában temessük el az élet rémeit, az önzés szel-

lemét, a hitetlenség árnyát, a hűtlenség vigyorgását, dobjuk el a hamisság álarcát... és felöltözve a hűséges, odaadó szeretetnek hófehér köntösébe induljunk el mindnyájan küzdeni és győzni akaró lélekkel, kezünkben az evangéliummal, a szenvedő, a lesújtott trianoni Magyarországon, a Krisztus könnyes, tövises kálvária útján a nagy bűnökhöz... a nagy nyomorúságokhoz... életet, a mi Istenben való életünket vinni a halottnak. Amen.

Pröhle Sándor
rákospalotai hitoktató-tanár.

+ A lelkek háborgása.

Szentháromság után 5. vasárnap.

Luk. 5, 1–11.

Mai evangéliumi történetünk, Testvéreim az Úrban, a halászával kapcsolatos. A halászat a szentföldön is egyik főfoglalkozásuk volt az embereknek. A szentföldön több kisebb folyó volt, de nagy csak egy: a Jordán. Volt azonkívül két nagyobb állóvíz: a Genezáreth tava (Galileai tenger vagy Tibériás tava) és a Holt tenger. Ez utóbbiban nem volt hal. Hiszen épen azért nevezték el Holt tengernek, mert nincsen benne élet, nem élhet meg benne semmi élő lény, annyira sós a vize. Annál több hal volt azonban a Genezáreth tavában, melynek partmenti helységeiben nagyon sok halász élt.

Egy napon csodálatos eseménynek volt színhelye a Genezáreth tava.

Történt ugyanis, hogy miután hirtelen híre ment, hogy Jézus tanítani szándékozik a Genezáreth tavának partján, nagy sokaság gyülekezett oda, hogy hallgassák a sokat emlegetett názárethi Jézust, aki a sokasággal egyidejűleg szintén odaérkezett. És mialatt az emberek telve szent várakozással, reménységgel a szárazföldön igyekeztek a part felé, ugyanakkor a víz felől is jött néhány halászszer, de nem örömmel, nem reménységgel, hanem csüggedetten, csalódottan, fátalódottan, hiszen egész éjén át halásztak, fátalodtak, de minden eredmény nélkül; hálójukat üresen voltak kénytelenek visszahozni. A parton pedig a szárazföld felől és a víz felől jövők között, mint valami ég felé mutató oszlop, ott állt Jézus... és azokat is, akik örömmel, teli várakozással, reménységgel jöttek s azokat is, akik csüggedten, csalódottan érkeztek, összekapcsolta egy csodálatos eseménnyel s felemelte őket az ég felé.

Amint u. i. Jézus beszédje végeztével látta a halászok csüggedt tekintetét, megszánta őket s azt mondotta egyiküknek, akit Simonnak hívtak: Evezetek a mélyre s vessétek ki hálójaitokat halfogásra. Ezek csodálkozva fogadják Jézus szavait, hogyan volna most lehetséges halfogás, fényes nappal, amidőn

ők estétől-hajnalig fáradtak minden eredmény nélkül, hogyan érnének el eredményt most, amidőn már fenn ragyog a nap, amidőn a halászás sokkal nehezebb és kevésbé szokott eredményes lenni, mint éjjel, amidőn a hal nem látja annyira az embert? E gondolatoknak kifejezést is ad Simon, de a Jézus iránt való tisztelettől eltelve hozzáteszi: Mindazonáltal a te parancsodra levetem a hálót. S alig hajtották végre e műveletet, a hatalmas kerítőháló annyira megtelt mindenféle hallal, hogy szakadozni kezdett s csak a közelben időző halásztársak segítségével sikerült a súlyos terhet a vízből kiemelniök. Éjszakai munkájuk is tehát bőségesen meg lett jutalmazva.

Ime, ilyen csoda történt a Tibériás tengerén. De történt valami egy másik tengeren: *a Péter szívében is.* Hisz' a szív is tenger. Hullámoz, viharzik gyakran az is, vannak benne drága gyöngyök, mint a tengerben s mint törékeny sajkák hányódnak hullámain érzelmeink, gondolataink, vágyaink, reményeink. Igen, történt valami Péter szívében is. Mert ime, ő nem örül a gazdag halfogásnak vagy legalább is az örömmel hamarosan fölébe kerül egy másik érzelm, a Jézustól való rettegés, amely elnyomta, megsemmisítette az örömet, amely a csodatévő előtt leborulásra készíti s ezt mondhatja vele: Eredj el tőlem, Uram, mert én bűnös ember vagyok, Pedig azt várnók, hogy ne félelmében, hanem örömeiben borult volna le előtte így szólván: Hálát adok neked, Uram, a te jótéteményedért, a te csodálatos segedelmedért. Vajha mindig velünk maradhatnál vagy legalább is gyakran eljönnél ide hozzánk, a tenger partjára, hogy más-
kor is segíts bennünket gazdag halfogásra... S ehelyett éppen az ellenkezőjét kéri, azt, hogy távozzék el tőlük! Mi történt vajjon a Péter szívében?! Az történt, ami az éjszakában meggyújtott gyertyával történik, midőn aranyfényét szerteöntve diadalmasan felkél a nap; az történt, ami a vitorlával történik, midőn a szélvész viharszárnyakon végigszágul a tengeren; amiként a gyertya ilyenkor szinte kéri, hogy oltsák el, ne világítson hiába, hisz' az ő fénye úgyszólván sötétség a napsugár özöne mellett, amiként vihar idején a vitorla szinte lekiváncozik az árbócról, mert különben vesztébe rohan a hajó, úgy volt a Péter szíve is, amidőn látta Jézus csodálatos, isteni erejét. Szeretett volna másutt lenni, szeretett volna távol lenni tőle, hogy ne látszassék annyira lelkének sötétsége, amely vesztét okozhatja. Péter u. i. a következőképen gondolkodott. Ez a názárethi Jézus csodálatos, emberfeletti erővel bír. Pusztán gondolatának is engedelmessé teszi a természetet. Most ugyan használt neki, mert gazdag halfogáshoz juttatta, de vajjon, aki csodálatos módon használni tud, ugyanazzal az erővel nem árthat-e neki? Aki belát a tenger mélyébe, nem lát-e be az ember szívébe, az ő szívébe is? Ez a szív pedig érzi, hogy bűnös, lelkiismerete azt sugja neki, hogy szíve tábláján ott sötétlenek bűneinek fekete betűi, vajjon ha a názárethi ezeket elolvassa, nem fog-e megforrással élni, nem bűnteti-e meg, nem sújtja-e valami csapás-

sal, inséggel, betegséggel vagy örök halállal? Legjobb lesz, ha most mindjárt bevallja neki őszintén s kéri, távozzék el tőle... azután — történjék bármi, ami akar. Imígyen kavargó gondolatok úzik lelkében egymást, amidőn megtörten, rettegve borúl le előtte; Uram, távozz el tőlem, mert én bűnös ember vagyok! Egykor Isten fia szólította fel a bűnt a puszta magányában, hogy távozzék el tőle, most pedig a bűnös ember kéri Isten fiát nagy sokaság közepette, hogy hagyja el őt. S mig ott valóban eltávozott a kísértő, miután látta, hogy Isten fiával szemben nincs mit remélnie, itt Isten fia vele maradt az emberrel, mert látta, hogy remélhet abban, aki a vele való találkozást bűnbeismeréssel kezdi. Azt mondja neki: Nem távozom el tőled, hanem te jössz velem. Ne félj! Nem ártani akarok neked, hanem használni. Nem büntetek meg téged bűneid miatt, hanem az én nevében te fogod menteni, segíteni az embereket a bűn tengeréből. Hagyd oda régi mesterségedet, jöjj, megtanítalak egy jobbra: emberhalászatra.

Péter pedig — bár szívében még mindig nyugtalansággal — de mégis engedelmeskedve hagyja oda sajkáját és hálóját s két társával egyetemben követi Jézust. Boldog vagy Péter, mert ráléptél már arra az útra, amelyen egyedül lehet a te lelkednek megnyugvása. Boldog vagy Péter, mert te immár Vele maradsz mind e világ végezetéig. Boldog vagy Péter, mert eljő az idő, hogy akitől örökre el akartál szakadni a vele való találkozás első fényes nappalán, sirva fogsz visszakiváncolni hozzá amaz utolsó, sötét éjszakán. Boldog vagy Péter, aki bűneid miatt romlástól rettegtél, mert neved be van írva az igazak könyvében, ahol a hitben való testvérekeivel egyetemben beragyogja azt a te Uradnak, a Jézus Krisztusnak kegyelmi glóriája!

3. Ime, ezek történtek a Tibériás tengerén és Péter szívének tengerében. Ott egy tele háló hal, itt pedig a bűntudat s nyomában az isteni hatalomtól való félelem jutott felszínre. Jézus máskor is tett ilyen csodát, amint olvashatjuk Ján. 21-ben, amidőn szavára a Tibériás tengerén megint csak nagy mennyiségű halat sikerült a tanítványoknak fogniok. De elvégre is, ami így a Tibériás tengerén történt, az csak kevésszer történt. Míg ami Péter szívének tengerében történt, az milliomszor megtörtént már előtte és utána, mindannyiszor, valahányszor az ember közelített az Istenhez, vagy Isten az emberhez. Annnyira általánosan emberi ez, hogy már az első embernél is megfigyelhető. Ádám is, midőn elkövetett bűnének tudatára ébred, elrejtőzik Isten elől s midőn hívó szavát hallja, félelemmel eltelve válaszol: Elrejtőztem, mert félek. Jákób csak álmában látta az égből lenyúló lajtorját, melyen fel s alá jártak angyalok, mégis mikor felébredt, „megrémüle és monda: Mily rettenetes ez a hely!“ (I. Móz. 28. 17.). Gedeont is rémület szállja meg, amikor megtudja, hogy az az idegen, aki hozzá jött, az Urnak angyala (Bir. 6. 22. r.). Ézsaiás, a nagy próféta a templom szentélyében

látja az Úr dicsőségét s felkiált: Oh jaj nekem, elvesztem... Mert tisztátalan ajkú ember vagyok, én és tisztátalan ajkú nép közt lakom én! Ekkor egy szeráf röpül az oltárhoz, amelyen ott parázslik az áldozati tűz s egy darab izzó szenet vesz fel s odaérteti a leendő próféta ajkához mondván: Ime, eltávolítottak a te vétkeid és a te bűneid el vannak fedezve. Csakis ekkor oszlik félelme s száll nyugalom szívébe. Ugyancsak félelem fogta el azokat, akik előtt nyilvánvalóvá lett Jézus isteni ereje. Ezért olvassuk az újszövetségben sok helyütt, hogy amidőn Jézus végrehajtott valamely csodát, kéri őt annak a helységnek lakói, hogy távozzék el az ő határaikból. Ugyanúgy gondolkodtak, mint Péter. Ha Jézus használt most nekik, ártani is képes ugyanazzal az erővel... ők pedig rászolgáltak a büntetésre, lelkiismeretük vádolja őket, ezért kéri, hogy inkább távozzék el az ő határaikból. Ugyanigy rázza meg, csak hogy még hatalmasabban, annak a Pállá leendő Saulnak lelkét is a Jézus Krisztussal való első találkozására ott a damaskusi uton, Midőn Saul előtt nyilvánvalóvá lett a csoda folytán, hogy Jézus, akit ő üldözött, valóban Isten fia, a rettegés és büntudat nyomása alatt eszméletlenül roskad le a földre. Egész eddigi életének rettentő eltévelyedettsége, egész bűne feltámad előtte, amidőn megérti, hogy Jézus épen az ellenkezője annak, akinek ő hitte, hogy az, akit ő gyalázott, szent, hogy az, akit üldözött, maga a jóság, akit gyűlölt, maga a szeretet, úgy érezte, hogy összeomlott életének egész épülete s vele együtt ő is leroskadt a porba. Mint az építőmester, aki valami nagyszerű épületet emel s már-már közel van a befejezéshez, csak még egy fényes gombot kell elhelyezni a torony csúcsára s akkor az egész hirtelen meginog s alaktalan romhalmaz törmelékeiben hull alá, amit ilyenkor az építőmester érez, aki abba az épületbe bele vitte egész tudását, lelkesedését, olyasmit érezhetett Pál is. Vagy lépünk ki az Írás szent köréből s tekintünk más, a Jézushoz térni készülő vallásos egyéneket. Ott van Luther. Az ő szívéit is rettegés, félelem szoritja össze, valahányszor ott térdel a Krisztus keresztye előtt, eszébe jutván bűnei. Fél a Jézustól, azt szeretné, hogy távol legyen tőle. „Amidőn a keresztre tekintek — mondja ő maga — akárcsak a villám...” Azaz oly hatással van reá a Jézus, mint az a villám, amely egyszer mellette lesújtott. Fél Jézustól, hogy halálra kárhoztatja őt... Hiába oldozza föl többször is gyóntatója, hiába mondja az egyház az önmagát sanyargató barátoknak: igaz vagy, lelkiismerete azt sugta: bűnös vagy... A bűn zsoldja pedig a halál... Várta, rettegte a büntetést... Csak lassan csöndesedett le háborgása s szállt az élethez szükséges nyugalom szívébe.

Ime, Testvéreim az Úrban, egész sorát hozzuk fel a kiválóan vallásos embereknek, a Péter apostol lelki élménye mellé annak igazolására, hogy az ember az isteni hatalom közellétekor bűnei miatt félelmet érez. Bizonyára te is érezted ezt a félelmet, ker. testvérem, amidőn a saját magad lelkét-szívé a Jézus Kr.-é

mellé képzelted. És ez az érzés nem volt kellemes, ez az érzés lesújtó, ez az érzés képes arra, hogy meghordozza az embereket a kétségbeesés örvényeinek egész sora felett... Rettenetes a lelkiismeret vádoló szava, olyan mint a félrevert harang kongása, mint egy fájdalmas sebnek égő lüktetése. Hogy ez a félelem megvan az emberek szívében, mutatják a templomok üres padosorai... az emberek félnek vagy legalább is idegenkednek a Jézustól, amidőn szüntelenül azt kell látniok, azt kell hallaniok, milyen tökéletes ő, milyen jó, szent, tiszta, szerető lélek ő s milyenek ők... ezért inkább kitérnek előle... elkerülik, amit Péter mondott, ők azt cselekszik: távol tartják magukat a Krisztustól... Pedig az orvosság nem az, ha távol maradnak a Jézustól, hanem az, amit Péter hallott: Kövess engem, maradj velem! A betegséget s így a bűn általános emberi betegségét se azzal gyógyítjuk, ha elkerüljük az orvost, hanem, ha felkeressük. Mindenki érzi a bűn miatti fájdalmat és félelmet, de épen ez az érzés vezet el a gyógyuláshoz. Amiként az a betegség, amely fájdalmat okoz, kevésbé veszélyes, mert figyelmeztet a bajra s a gyógyítás szükségességére, mint az, amely csak lappang s egyszerre teríti le áldozatát, így jobb, ha a büntudat feltámad az ember lelkében, mintha gondtalanul, nyugodtan él. Mert akkor meghallja a Jézus szavát s nála keres és talál gyógyulást.

Azért, Testvérem az Úrban, ha bűneid tudata győzőr, ne csüggedj, hiszen láttuk, hogy ez szükségszerű állomás a vallásos lélek fejlődésének útján. Csak arra vigyázz, ne fordulj vissza azon az úton, hanem menj tovább előre. Ne félj a Jézustól! Nem ártani akar neked; hanem használni. Mutass egyetlen sort is a Szentírásban, amely arról tanuskodnék, hogy ő valaha is ártani akart valakinek és nem használni. Ne félj, menj bizalommal tovább előre a büntudat útján... előtted a messzeségben van egy oltár. Ézsaiás prófétának bűneit úgy távolította el az angyal, hogy az oltárról vett izzó szénnel érintette meg az ajkát. Nekünk is van ilyen áldozati oltárunk, a Golgotha, ahol Isten Fia megáldozta magát érettünk. Ez az oltár, csakis ez tudja elvenni és elfedezni a mi bűneinket, hogy királyi öltözetünk legyen a királyi menyekzőn. Menj, testvérem, bizalommal ez oltár felé, hogy testvére légy annak a Péternek, aki büntudattal kezdte és üdvösséggel végezte. Illetve nem végezte, mert az ő sorsa örök.

Áldassék a mi Urunk Jézusnak neve, aki nem azért jött, hogy elkárhottassa a bűnösöket, hanem hogy megtartsa azt, ami elveszendő vala! Ámen.

Botyánszky János
szentesi lelkész.

Halotti beszéd.

49 éves férfi felett.

János 14. 27.

Halotti Gyülekezet, Testv. az Úrban!

E sorok Jézusnak azon beszédeiből valók, amelyekben tanítványait megfeszítettetésének és halálának gondolatával igyekszik megbarátkoztatni, amelyekben megakarja békíteni őket szomorú végével és megakarja nyugtatni a jövőre nézve, amikor ellenségei kiragadják a békés körből és magukra maradnak. Ennek ellensúlyozására a felolvasott vers előtti 26. v.-ben megígéri a vigasztaló Szentlélek kitöltését, amely mindeneket megjelent és világossá tesz előttük s ezen kívül pedig: *„Békességet hagyok néktek — mondja — az én békességemet adom néktek, amint a világ adja. — Ne nyugtalanokdjék a ti szívetek, se ne féljen!”* Ezt a békességet meg különben is ismerték a tanítványok, mert ez uralkodott, ez honolt kis társaságuk életében eddig is. De csak részben ismerhették, mert ez a krisztusi békesség nem akkor érezteti hatását és áldását, amikor nyugodtan folyik az ember élete, minden megrázkódtatás és megpróbáltatás nélkül, hanem akkor, amikor a külső körülményeiben békés, nyugodt élet szélsőpontját a nyomorúságok, szorongattatások, szenvedések, üldöztetések és a halál veszélyeinek vihara váltja fel; amikor életünk tengerének nyugodt, tükörsima felületét a szívelfacsaró fájdalmak szélrohamai kavargatják fel és az érzelmek hevének toronymagas hullámai dobálják ide-oda az emberi lélek nyugalmanak, békéjének törékeny sajkáját, amely rövidesen felborul, ha nem avatott kéz igazgatja kormányát, ha benne nem a csalhatatlanul biztoskezü kormányos: a Jézus ül.

Ez a békesség főként lelki békesség, amelyet külső körülmények és hatások képtelenek megzavarni, nem olyan könnyen felboruló és megszűnő, mint a világ külső békessége, amely csak addig tart, amíg az élet nehézségei valamely akadályt nem gördítenek éltünk folyásának útjába. Ezért mondja Jézus: *„Békességet hagyok néktek, az én békességemet. . .”* amely különbözik a világtól és nem úgy adom, mint a világ, hogy bármikor visszavonja, hanem egyszersmindkorra. Ez a lelki békesség volt a tanítványok apostoli működésének ereje, alapja az üldöztetések és a martíromság idején. Ez a békesség töltötte el a Krisztus szívét, amikor oly fenséges nyugalommal nyújtotta kezét elfogóinak, amikor a kereszt gyötrelmei alatt is ellenségeiért imádkozott. Ezt a békességet kaptuk örökségül mi is az apostolok útján. Ezt sugározza a keresztiség szelleme, ennek forrása az Isten Igéje, a Kr. evangéliuma. Ennek birtokosa ma is minden jó keresztény.

Ez a Kr. adományozta, reánk hagyta békesség ereje törte le a halál hatalmát és tépte ki a halál fullánkját és mérgefogát. Aki ezt ismeri és bírja, az — Jézus szavaival szólva — *„nem lát halált soha örökké”*.

Ezzel a békességgel szívében hunyta le örök álomra szemét közülünk eltávozott felebarátunk is, akit az enyészet ereje ragadott el, akinek élete fájat lassan, de biztosan örölte fel a gyógyíthatatlan betegség szű-férge, míg végre kidöntötte.

Testv.! Hősies lélek kell ahhoz, hogy egy gyógyíthatatlan betegségben szenvedő ember bevárja a lassú léptekkel, elkerülhetetlenül közeledő halált. Hiszen sokan annyira megrémülnek a halál gondolatától, annak lassú, de biztos közeledtétől, hogy ezt a várakozást nem bírják ki és mint sok esetben hallottuk, vagy olvastuk, a legrettenetesebb és legelítélendőbb tetre: az öngyilkosságra szánják el magukat, csak minél előbb túl legyenek azon, az előttük legborzalmasabb pillanaton, amikor beáll a halál. Ezek a lelkek híjával vannak a Kr. békességének, *„amely minden emberi értelemnek felette van“*, amely a Kr.-nak is erőt adott a biztos, gyötrelmes és előre tudott testi halál elszenvedésére.

Akik pedig, Testv., ennek a békességnek birtokában vannak, azok örökkétartó békességet élveznek, amely elkiséri az embert a testi halálon túl az örök életbe is, mint lelki nyugalom és béke. Mert ebben a békességben és nyugalomban leledzik az örök élet boldogsága is. Ez az Isten legnagyobb ajándéka hívei, a Krisztus követői számára, és ennek már e földön részesei lehetünk a Krisztus békessége által, amelyet Jézus tanítványainak, Igéje révén pedig mindnyájunknak adott.

Adja Isten, hogy mindnyájunk szívében lakást vegyen a Krisztus békessége, az örök boldogságnak ez az előhírnöke és a halálnak meggyőzője. Ámen.

Kedves Feleségem!

Adja az Isten, hogy az a krisztusi békesség, amely hosszú betegségem idején lelki erőt adott végórám nyugodt bevárásához és amely megkönnyítette halálom óráját, — ez adjon neked is lelki erőt a veszteség fájdalmanak elviselésére. Ez tegye boldoggá életedet, mindaddig, míg Isten akaratából utánam nem jössz. Ha ez a béke honol szívedben akkor a Krisztus tanítványa leszel mindenben, akkor neked meg kell bocsátanod mindazokat a gyengeségeket, amelyeket éreztettem veled, hogy a béke legyen lelkemnek nyugalma a siron túl. Krisztus ilyen követőinek pedig jutalma az örök élet. Krisztus békéje veled!

Kedves Gyermekeim!

Nincs szebb a földön, mint a rokonok, az atyafiak békessége. Ez a földi boldogság alapja. Most, amikor már végbúcsút intek, még egyszer megjelenek lelkileg köztetek, mint az én Uram Jézusom tanítványai közt, mielőtt a mennybe ment volna, és az ő szavaival búcsúzom tőletek: *„Békesség néktek!“* Ez a békesség a legjobb talaja azoknak a gyümölcsöknek, amelyek az örök életre segítik az embert. Ez legyen a legértékesebb azok közül, amiket örökségtől hagyok reátok, ezt becsüljétek meg a legjobban, akkor mindenben boldogok lesztek és örökké tart boldogságtok. Békesség néktek! Ámen.

Torda Gyula
kiskőrösi lelkész.